

ارغوان

روش نوبین آموزش کمانچه نوازی

ارغوان یک: دوره مقدماتی

کمانچه و آواز: علی اکبر شیکارچه

همخوان و شهبک:

آساره شیکارچه

فهرست

۱۳	درآمد
۱۵	هدف آموزشی
۱۶	آموزش سینه به سینه یا شفاهی
۱۷	بنیان‌های مهم آموزش کمانچه
۱۹	ویژگی‌های مربی (هنرآموز)
۲۰	ویژگی‌های هنرجو
۲۰	روش نشستن
۲۱	روش گرفتن کمانچه
۲۱	روش چیدن انگشت‌ها
۲۲	اجرای ریتم‌های چهار، سه و دوتایی بدون آرشه
۲۲	روش گرفتن آرشه
۲۳	کوک کردن
۲۴	نکات مهم و کاربردی تئوری موسیقی غربی
۲۹	مختصری درباره تئوری موسیقی ریف
۳۳	فروود

ارغوان ۱: DVD^۱ (دی وی دی ۱): از درس ۱ تا درس ۷۰

آرشه کشی روی سیم اول (ر) بدون انگشت‌گذاری

۳۵	درس ۱: معرفی کشش \downarrow
۳۵	درس ۲: معرفی کشش \downarrow
۳۵	درس ۳: ترکیب \downarrow و \downarrow در میزان $\frac{4}{4}$
۳۵	درس ۴: ترکیب \downarrow و \downarrow در میزان $\frac{3}{4}$
۳۵	درس ۵: ترکیب \downarrow و \downarrow و \downarrow
۳۶	درس ۶: کشش \downarrow در میزان $\frac{3}{4}$
۳۶	درس ۷: معرفی سکوت سفید \square
۳۶	درس ۸: معرفی سکوت سیاه \blacksquare
۳۶	درس ۹: میزان $\frac{3}{4}$ با سفید نقطه دار \square
۳۶	درس ۱۰: میزان $\frac{3}{4}$ نوعی دیگر با \downarrow و \downarrow
۳۶	درس ۱۱: میزان $\frac{3}{4}$ نوعی دیگر با \downarrow و \downarrow

معرفی پرده بندی سیم اول (ر) و فواصل دانگ نوع اول در دستگاه ماهور

۳۸	درس ۱۲: معرفی نت (می) با آهنگ «ایران من» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر: دکتر حسن دولت‌آبادی
۳۸	درس ۱۳: معرفی نت (می) با آهنگ «برف سفید» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر: دکتر حسن دولت‌آبادی
۳۹	درس ۱۴: معرفی نت (فادیز) با آهنگ «هنرجوی کمانچه» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر: دکتر رضا یعقوبی
۳۹	درس ۱۵: معرفی نت (فادیز) با آهنگ «موسیقی ایران» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر: دکتر رضا یعقوبی
۴۰	درس ۱۶: معرفی نت (سل) با آهنگ «گیسوی گندمزار» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر: دکتر رضا یعقوبی
۴۱	درس ۱۷: معرفی نت (لا) انگشت چهارم

معرفی پرده بندی سیم دوم (لا) در دانگ نوع دوم

- درس ۵۲: معرفی کشش la در دانگ نوع دوم ۶۲
- درس ۵۳: معرفی کشش la در دانگ نوع دوم ۶۳

وصل سیم های (ر-لا) با انگشت گذاری روی هر دو سیم و نشان دادن دو دانگ تشکیل دهنده درآمد دستگاه ماهر

- درس ۵۴: وصل سیم های (ر) و (لا) در دانگ نوع اول ۶۴
- درس ۵۵: تمرین نوعی دیگر برای وصل سیم های (ر) و (لا) ۶۵
- درس ۵۶: معرفی کشش دولانگ la با وصل دانگ های نوع اول و نوع دوم ۶۵
- درس ۵۷: کشش la با فواصل متصل و منفصل ۶۶
- درس ۵۸: تمرین نوعی دیگر برای وصل سیم های اول و دوم ۶۶
- درس ۵۹: وصل سیم های ۱ و ۲ با ریتم ۶۷
- درس ۶۰: معرفی ذراب و اجرای کشش la ۶۷

شروع ردیف نوازی

- درس ۶۱: درآمد دستگاه ماهر از ردیف میرزا عبدالله ۶۸
- درس ۶۲: چهارمضرب دامون ۶۹
- درس ۶۳: تمرین تریل برداشتی از کتاب آموزش ساز آرهو نوشته نوازنده چینی: «مینگ چانگ دی» ۷۰
- درس ۶۴: تمرین ترمولو برداشتی از کتاب آموزش ساز آرهو نوشته نوازنده چینی: «مینگ چانگ دی» ۷۱
- درس ۶۵: معرفی ضد ضرب روی کشش la ۷۲
- درس ۶۶: معرفی ضد ضرب روی کشش re ۷۲
- درس ۶۷: آهنگ «ای ملک ایران» ساخته: روح اله خالقی، شعر از: گل گلاب ۷۳
- درس ۶۸: گوشه آذربایجانی از ردیف میرزا عبدالله همراه با تجزیه و خواندن شعر ۷۱
- درس ۶۹: ضد ضرب بر روی کشش چنگ la در دانگ نوع دوم ۷۵
- درس ۷۰: آهنگ «چشم به راه» در دانگ نوع دوم، ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر از: دکتر رضا یعقوبی ۷۶

ارغوان ۱: DVD² (دی وی دی ۲): از درس ۷۱ تا درس ۱۲۲

- درس ۷۱: معرفی کشش های la و re اجرا بر روی سیم های ۱ و ۲ بطور دست باز ۷۷
- درس ۷۲: تمرین برای la و re و ترکیب آن با la ۷۷
- درس ۷۳: تمرین برای la و re و ترکیب آن با la با آرشه های مختلف ۷۸
- درس ۷۴: قطعه شکوه برای آموزش بیشتر la ۷۹
- درس ۷۵: قطعه اعلام برای آموزش بیشتر la ۸۰
- درس ۷۶: آهنگ «خرمن کوبی دوره-دوره» در لرستان ۸۱

سیم سوم (ر)

- درس ۷۷: معرفی پرده بندی سیم سوم (ر) در دانگ نوع اول ۸۲
- درس ۷۸: وصل سیم های دوم به سوم بطور دست باز با چرخش کمانچه ۸۲
- درس ۷۹: وصل سیم سوم به دوم با انگشت گذاری در دو نوع دانگ ۱ و ۲ ۸۳
- درس ۸۰: معرفی گام (ر مازور) و وجه تمایز آن با دستگاه ماهر (ر) ۸۳
- درس ۸۱: گوشه چهارپاره از دستگاه ماهر با خواندن شعر و تجزیه آن ۸۴
- درس ۸۲: ترانه «شوگار» با شعر لکی در ریتم re ساخته: علی اکبر شکارچی ۸۵
- درس ۸۳: وصل سیم های ۳ و ۴ با ریتم re ۸۶
- درس ۸۴: گوشه خسروانی، زیرافکن و فرود همراه با تجزیه آن ۸۷
- درس ۸۵: تمرین بر اساس فرود خسروانی ۸۸
- درس ۸۶: وصل سیم های ۳ و ۴ با دو نوع دانگ ۱ و ۲ ۸۸
- درس ۸۷: معرفی کشش re ۸۸
- درس ۸۸: پیش درآمد ساخته: ابراهیم خان منصوری در دستگاه ماهر ۸۹
- درس ۸۹: گوشه کرشمه در دستگاه ماهر همراه با تجزیه و خواندن شعر ۹۰
- درس ۹۰: تمرین برای تقویت انگشتان سوم و چهارم ۹۱
- درس ۹۲: سلام بر خورشید ۹۲

پرش به اکتاو همراه با گردش کمانچه

- درس ۹۱: پرش به اکتاو بطور دست باز روی سیم‌های ۱ و ۳ ۹۳
- درس ۹۲: پرش به اکتاو روی سیم‌های (ر) زیر و (ر) بم در دانگ نوع اول ۹۳
- درس ۹۳: تمرین نوعی دیگر برای پرش به اکتاو ۹۴
- درس ۹۴: پرش به اکتاو بر روی سیم‌های: لا در اکتاو زیر و لا در اکتاو بم ۹۵
- درس ۹۵: قطعه «سوگ» برای سال بزمیری در لرستان و اجرای ترانه بزمیری ۹۶
- درس ۹۶: پرش به اکتاو در دانگ‌های: نوع اول و نوع دوم ۹۷
- درس ۹۷: پرش به اکتاو با کشش در دانگ نوع دوم ۹۸
- درس ۹۸: گوشه مقدمه داد در دستگاه ماهور به همراه تجزیه آن ۹۹
- درس ۹۹: رنگ داد ساخته: استاد علی اصغر بهاری ۱۰۰
- درس ۱۰۰: پرش به اکتاو با دانگ‌های نوع اول و نوع دوم ۱۰۱
- درس ۱۰۱: قطعه پرند: بر اساس ساختار گوشه خاوران ساخته: علی اکبر شکارچی ۱۰۲
- درس ۱۰۲: نوید بهار ساخته: ابوالحسن صبا ۱۰۳
- درس ۱۰۳: گوشه آواز و فرود به همراه تجزیه آن ۱۰۴
- درس ۱۰۴: آهنگ «خواب و خیال» ساخته: علی اکبر شکارچی، شعر از: دکتر رضا یعقوبی ۱۰۵
- درس ۱۰۵: گوشه خاوران دستگاه ماهور و تجزیه آن ۱۰۷
- درس ۱۰۶: تصنیف در پرده خاوران ساخته: علی اکبرخان شیدا ۱۰۸
- درس ۱۰۷: رنگ قدیمی ساخته: استاد علی اصغر بهاری ۱۰۹
- درس ۱۰۸: گوشه حصار ماهور، زنگوله و زیرافکن به همراه تجزیه آن ۱۱۰
- درس ۱۰۹: گوشه نیریز: همراه تجزیه آن و شرحی برای انطباق پرده‌بندی آن با ترانه‌های لری و بختیاری ۱۱۲
- درس ۱۱۰: معرفی فاسری و پرده‌بندی شور می ۱۱۴
- درس ۱۱۱: آهنگ عروسی در ایل بختیاری، در دستگاه شور می ۱۱۵
- درس ۱۱۲: آهنگ عاشقانه لری «کوش طلا» (برای انطباق پرده‌بندی گوشه نیریز با ترانه‌های لری و بختیاری) ۱۱۶
- درس ۱۱۳: آهنگ «توایی» محلی خراسان برای نشان دادن دو دانگ نوع دوم بطور پیوسته ۱۱۷

تمرین تکیه‌ها

- درس ۱۱۴: اجرای ۴ نت هم نام در یک آرشه با ۳ تکیه (تکیه افقی) ۱۱۹
- درس ۱۱۵: اجرای ۳ نت هم نام در یک آرشه با ۲ تکیه (تکیه افقی) ۱۱۹
- درس ۱۱۶: اجرای ۲ نت هم نام در یک آرشه با یک تکیه (تکیه افقی) ۱۲۰
- درس ۱۱۷: ترکیب تکیه‌های ۴ تایی و ۳ تایی (تکیه افقی) ۱۲۰
- درس ۱۱۸: اجرای تکیه‌های ۳ تایی با پرش به اکتاو (تکیه افقی) ۱۲۱
- درس ۱۱۹: اجرای تکیه ۲ تایی برای وصل ۴ سیم ۱۲۲
- درس ۱۲۰: تکیه دوتایی و نشان دادن ترکیب «فادیز» و «فاسری» در رقص لری سنگین سماع ۱۲۳
- درس ۱۲۱: رقص لری سه‌پا برای انطباق با گوشه‌های: نیریز و شکسته ۱۲۷
- درس ۱۲۲: گوشه شکسته ۱۲۹

منابع ۱۳۱

هدف آموزشی

هدف این آموزش، رسیدن به تکنوازی و بداهه‌نوازی است با محوریت ردیف میرزا عبدالله، تصنیف‌های موسیقی دستگاهی و ترانه‌های نواحی مختلف ایران خصوصاً لرستان و بختیاری.

هنرجو در این دوره‌ی آموزشی:

- ریتم‌های موسیقی ایرانی، اعم از ریتم‌های معین و ریتم‌های آزاد ردیف را فرا می‌گیرد.

- با موسیقی باکلام و تلفیق شعر و موسیقی، از ساده به پیچیده، آشنا می‌شود (توصیه می‌کنیم هنرجویان، هم‌زمان با نواختن قطعاتی که شعر دارند، آن‌ها را با آواز هم بخوانند).

- به‌طور عملی انواع فرم‌های متنوع موسیقی دستگاهی و نواحی ایران را فرا می‌گیرد.

- هم از نظر عملی و هم از لحاظ نظری، با فواصل و دانگ‌های تشکیل‌دهنده‌ی ساختار موسیقی دستگاهی و نواحی

ایران آشنا می‌شود (مسائل تئوریک در حدّ نیاز، در پایین هر درس تدریس می‌شود).

- به‌طور موازی، هم به آموزش سینه‌به‌سینه و هم به آموزش از طریق نت‌نوازی عادت می‌کند.

الف. درس‌ها به گونه‌ای نوشته شده‌اند که هرکس با هرتوانی می‌تواند به هنر نوازندگی دست یابد.

ب. برای فیگورهای مختلف در میزان‌های ساده و ترکیبی همراه با سکوت‌ها، سنکپ‌ها و ضدضرب‌های متنوع،

درس‌های مشخصی ساخته شده‌اند تا هنرجویان به تسلط لازم دست پیدا کنند. به بیان دیگر، با این سیستم، هنرجویان با بنیان‌های مشکل‌ترین قطعات موسیقی آشنا می‌شوند.

ج. از آنجاکه نت‌های زینت در موسیقی ما دارای اهمیت هستند، گونه‌های مختلف این نت‌ها که در موسیقی ردیف

و تکنوازی کاربرد دارند، به‌فراوانی ارائه شده‌اند.

د. باز هم تأکید می‌شود که تمرینات را بدون شنیدن، خودتان صدای‌شان را کشف کنید و گوشه‌های ردیف را بدون

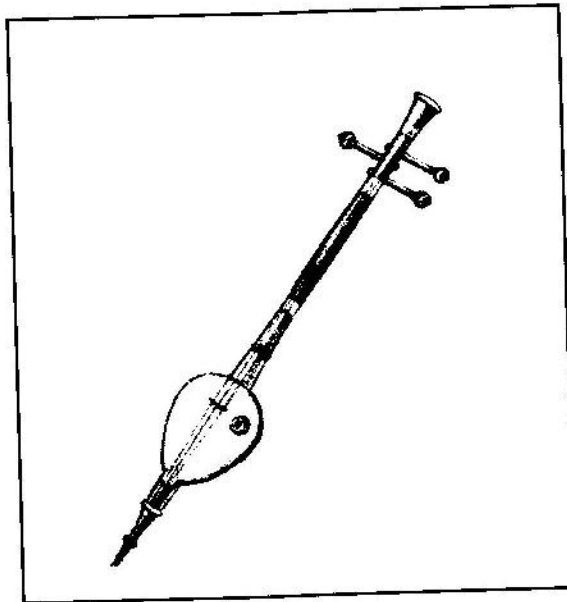
دیدن نت‌های‌شان، از طریق شنیدن حفظ کنید.

روش گرفتن کمانچه

۱. دسته‌ی کمانچه در گودی دست چپ قرار می‌گیرد.
۲. انگشت شست دور دسته‌ی کمانچه حلقه می‌زند و بسته است.
۳. آخرین مفصل انگشت اشاره ضمن لمس کردن شیطانک، در وضعیتی است که دسته‌ی کمانچه پشت آن قرار می‌گیرد تا مفصل آزاد شود. در ایران کمانچه را به دو صورت می‌گیرند: یکی روش نوازندگی استاد بهاری، نوازندگان نواحی مختلف ایران، هابیل علی‌اف و نگارنده است با شرحی که در بالا آمد و دوم روشی است که کمانچه را مانند ویلن طوری می‌گیرند که گودی دست چپ کاملاً به دسته‌ی کمانچه نمی‌چسبد بلکه بافاصله است. خوشبختانه برای هر دو روش، اجراهای درخشانی وجود دارند. به نظر می‌رسد در هر دو روش، نوازندگان چون از انگشت شست برای نگهداری و چرخش کمانچه استفاده می‌کنند، این انگشت باید همیشه بسته باشد و دیگر اینکه کمانچه طوری گرفته شود که آخرین مفصل انگشت اشاره برای انگشت‌گذاری و اجرای تکیه‌ها و گرفتن فواصل مختلف آزاد باشد.
۴. مچ دست چپ باید صاف باشد و شانه‌ها آویخته، و کف دست به دسته‌ی کمانچه نچسبد، درست مثل گرفتن فرمان ماشین.

روش چیدن انگشت‌ها

- انگشت‌ها قوسی‌شکل، طبق دیاگرام، طوری روی پرده‌ها می‌نشینند که متمایل به سیم‌های دوم و سوم باشند. توجه: ناخن‌های انگشتان دست چپ کوتاه شود. پیشنهاد می‌شود مریبان، محل صدای فواصل نیم‌پرده و پرده را روی دسته‌ی ساز علامت‌گذاری کنند تا قبل از به صدا در آمدن ساز، هنرجویان به محل چیدن انگشت‌ها عادت کنند.

نکات مهم و کاربردی تئوری موسیقی غربی که در این آموزش ضروریست

پنج خط حامل: پنج خط موازی با یک فاصله معین است که نام نت‌ها بین یا روی هر کدام از این خطوط معین می‌شود. شکل (۱)

شکل (۱)

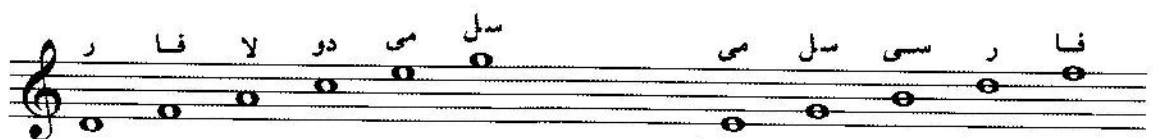
کلید سل: مطابق شکل (۲) چون این کلید از روی خط دوم شروع می‌شود، بطور قراردادی هر کششی که روی آن قرار گیرد (نت سل) نامیده می‌شود. به بیان دیگر، نت سل، کلید پیدا کردن نام بقیه نت‌ها به ترتیب الفبای موسیقی بطور بالارونده یا پائین رونده است که رو یا بین خطوط، هر کدام نام‌شان پیدا می‌شود. (شکل ۳)

شکل (۲)

شکل (۳)

نت‌های بین خطوط

نت‌های روی خطوط

نت‌های زینت

نت‌های زینت برای تزئین و زینت بخشیدن به نغمات و اصوات به کار گرفته می‌شوند. به نقل از آلن دانیلو در هند شمالی بر این عقیده‌اند که: یک نت فاقد تزئین، مانند یک شب بدون ماه، یک رودخانه‌ی بدون آب، یک گل بدون بو و یا یک بانوی بدون جواهر است.

دو دسته تزئین در موسیقی ایرانی قابل تشخیص است:

۱. تزئین‌های رایجی که اجباری هستند، خواه اجرایشان آوازی باشد یا سازی.

۲. تزئین‌های شخصی و اختیاری اما دلپذیر که از طریق گسترش دادن به تزئینات رایج و ایجاد تغییرات دلخواه در آن‌ها صورت می‌پذیرد. این نوع تزئینات (آرایه‌ها)، بستگی به میل و ذوق خود اجراکننده‌ی موسیقی دارد. همه‌ی موسیقی‌دانان باید تزئین‌های اجباری را رعایت کنند و ضمناً مجاز به افزودن تزئین‌های شخصی و درخور ویژگی‌های ساز (یا صدای) خود نیز هستند. البته این بستگی به استعداد و دانش هنرمند دارد ولی به هر شکل نباید هیچ‌گاه ساختار ملودی را تغییر دهد (به یاد داشته باشیم که هنوز مرزی میان تزئین‌های رایج و شخصی تعریف نشده است).

فاصله‌ی دوم

در موسیقی ردیف، چهار فاصله‌ی دوم وجود دارند که از ترکیب آنان، شخصیت هر دانگ و هر گوشه معین می‌شود.

۱. فاصله‌ی دوم کوچک «سی» تا «دو» نیم‌پرده $\frac{2}{4}$ است؛ یعنی اگر پرده را به چهار قسمت تقسیم کنیم و هر قسمت آن ربع پرده باشد، نیم‌پرده به حساب می‌آید. در قدیم به این فاصله «بقیه» می‌گفتند و با حرف «ب» نشان داده می‌شد. اندازه‌ی این فاصله معادل ۱۰۰ سنت است.^۲

۲. فاصله‌ی دوم بزرگ «ر» تا «می» یک پرده است $\frac{4}{4}$. در قدیم به این فاصله «طنینی» می‌گفتند و با حرف «ط» نشان داده می‌شد. اندازه‌ی این فاصله ۲۰۰ سنت است.

۳. فاصله‌ی دوم نیم بزرگ «ر» تا «می» کُرُن، یعنی از نیم پرده، ربع پرده بیشتر و از یک پرده، ربع پرده کمتر است. به بیان دیگر $\frac{3}{4}$ پرده است. در قدیم این فاصله را «مُجْتَب» می‌گفتند و با حرف «ج» نشان داده می‌شد. اندازه‌ی این فاصله ۱۵۰ سنت است. این فاصله نزد نوازندگان و خوانندگان محلی و سنتی متناسب با صدایی که گوششان تربیت شده، کم یا زیاد می‌شود و آنان که با موسیقی کلاسیک غربی بیشتر آمیخته‌اند، فاصله‌ی کُرُن را به طرف بِمُل و فاصله‌ی سُری را به طرف دیز اجرا می‌کنند.

۴. بیش‌طنینی: سی کُرُن تا دو دیز. این فاصله همان‌طور که از نامش پیداست ربع پرده از یک پرده (طنینی) بیشتر است $(1 + \frac{1}{4})$ که در قدیم آن را با حرف «ه» نشان می‌دادند. اندازه‌ی این فاصله ۲۵۰ سنت است.

جدول انواع فاصله‌ی دوم:

$$۱. \text{بقیه: ب} = \frac{2}{4} = 100 \text{ سنت}$$

$$۲. \text{طنینی: ط} = \frac{4}{4} = 200 \text{ سنت}$$

$$۳. \text{مُجْتَب: ج} = \frac{3}{4} = 150 \text{ سنت}$$

$$۴. \text{بیش‌طنینی: ه} = (1 + \frac{1}{4}) = 250 \text{ سنت}$$

آرشه کشی روی سیم اول (ر) بدون انگشت گذاری

♩ = 55 - 80

معرفی کشش

معرفی کشش

ترکیب و در میزان 4/4

ترکیب و در میزان 2/4

ترکیب و و

